

Naimakauppa ja kristillinen avioyhteys. Väitöskirja ruotsalaisesta avioliitto-oikeudesta n. 1200-1610

Mia Korpiolan väitöskirjahaastattelu

Perjantaina 11. kesäkuuta 2004 OTL Mia Korpiola puolusti Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa oikeushistorian alaan kuuluvaa väitöskirjaansa »*Between Betrothal and Bedding: The Making of Marriage in Sweden, ca. 1200-1610*«. Vastaväittäjinä toimivat professori, emeritus James A. Brundage (Kansainvälinen yliopisto) ja professori Maria Ågren (Upsalan yliopisto).

- Kerro lyhyesti väitöskirjasi pääväittämistä.

Tarkastelen ruotsalaisen avioliitto-oikeuden kehitystä noin vuosina 1200-1610 sekä sitä, miten tässä avioliitto-oikeudessa näkyy kanonisen lain vaikutus, tai tarkemmin ottaen kanonisen ja maallisen oikeuden vuorovaikutus. Tutkimuksessani olen perehtynyt sekä lakiteksteihin että oikeustapauksiin.

Käytännön oikeustapaukset kertovat siitä, millaista avioliittoa yhteiskunta ja kirkko pitivät pätevänä: korostettiinko vihittävien vai heidän perheidensä suostumusta, kirkollista vihkimystä vai avioliiton lihallista täytäntöönpanoa. Entä hyväksyttiinkö kihlausajan lapset avioliittolapsiksi, ja oliko avioliitto pätevä, jos aviomies havaitsi hääyönä, ettei morsian ollutkaan neitsyt?

- Miten päädyit tutkimusaiheeseesi?

Alun perin aion tutkia penkkisijakiistoja, mutta sitten impotenssi ja avioliiton mitätöimisoikeudenkäynnit johdattivat seksikkäämpään aihepiiriin. Graduvaiheessa luin mentaliteettihistoriallisesta kirjasta tapauksen impotenssin selvittämisestä keskiaikaisissa avioliiton mitätöimisoikeudenkäynneissä. Impotenssin merkitystä niissä saattoi ymmärtää vain, jos perehtyi kanonisen oikeuden kokonaislogiikkaan. Tällöin huomasin, että kanonista avioliitto-oikeudesta oli pohjoismaissa tutkittu kovin vähän.

Oma avioliitto herätti omakohtaisen kiinnostuksen avioliiton institutionaalista merkitystä kohtaan. Minua hämmästytti se, miten paljon virallinen vihkiminen muutti parisuhdetta yhteisön ja yhteiskunnan silmissä. Avioliiton solmimiseen liittyy paljon perinteitä - morsiamen luovuttamisesta aviomiehen nimen ottamiseen. Näiden tapojen taustat alkoivat askarruttaa ja herättivät kiinnostuksen

avioliittolainsäädäntöä kohtaan.

- *Väitöskirjasi keskeisenä teemana on kanonisen oikeuden omaksuminen. Miten määrittelisit kanonisen oikeuden maallikolle?*

Se on katolisen kirkon kirkko-oikeutta, joka säänteli mm. pyhiä toimituksia, sakramentteja, pappien asemaa, jumalanpalvelusta ja kirkon omaisuuskysymyksiä. Se määritteli myös avioliiton laillisuutta. Kanoninen oikeus omaksumuttiin vähitellen eri puolilla Eurooppaa, jolloin se limittyi maalliseen oikeuteen ja sen avioliittosäädöksiin.

- *Kirkollinen ja maallinen käsitys laillisesta avioliitosta ei ollut aivan yhteensopiva?*

1100-luvulta lähtien kirkollisen vallan institutionalisoitumista seurasi myös kanonisen lain kehittyminen. Juristit yrittivät määrittellä tapahtumahetken, joka ratkaisi, milloin avioliitto sakramenttina syntyi. Syntyi selkeä avioliitto-oppi: sen mukaan avioliitto vahvistettiin hetkenä, jona pariskunta ilmaisi kahdenkeskisen suostumuksensa. Kirkko korosti myös kirkollisten kuulutusten ja vihkimisen merkitystä.

Ruotsissa kirkollinen vihkiminen pysyi pitkään toissijaisena, vaikka avioliitto-oikeus saikin kanonisia piirteitä. Avioliittojen mukana siirtyi omaisuutta ja perintöoikeuksia, joten vihkimistä ei haluttu jättää sulhasen, morsiamen ja papin asiaksi. Avioliitto säilytti prosessiluonteensa keskiajalla ja sen jälkeenkin. Hyväksytty kosinta vahvistettiin kihlauksella (*betrothal*), jota seurasi naittamistilaisuus ja morsiamen luovutus. Tämän jälkeen järjestettiin varsinainen hääjuhla, joka huipentui vuoteeseen johdattamiseen (*bedding*). Pariskunta siis paneutui julkisesti vuoteeseen saman peitteen alle, jotta juhlaväki saattoi todistaa avioliiton täytäntöönpanoa. Vasta yhteinen avioyö vahvisti liiton lopullisesti.

- *Käytännön oikeustapauksissa sitten käsiteltiin muun muassa sitä, oliko avioliitto pantu toimeen laillisessa järjestyksessä?*

Avioliiton laillisuus oli tärkeä kysymys, sillä se määritteli esimerkiksi siitettyjen lapsien perintöoikeutta. Kirkko kielsi avioliitot liian läheisten sukulaisten kesken, mutta entä jos liitto oli solmittu ja lapsia siitetty, ennen kuin puoliset saivat tietää sukulaisuudestaan? Munkki ei saanut mennä naimisiin, mutta entä jos luostarista paennut ja perheen perustanut mies todisti, että hänet oli suljettu luostariin pakosta ja liian nuorena, joten luostarielämän velvoitteet eivät sitoneet häntä? Perintökiistoissa esitettiin herkästi väitteitä aviottomuudesta, koska aviottomaksi toteaminen oli tehokkain tapa sulkea henkilö perinnönjaon ulkopuolelle. (*Aiheesta enemmän esimerkiksi Agricolan Tietosanomien teemanumerossa »Karanneen munkin tarina«, toim. huom.*)

Oikeustapauksien lisäksi piispat merkitsivät tarkastusmatkoiltaan muistiin tietoja vihkimättömästä yhteiselosta tai rikotuista avioliittolupauksista. Aateli närkästy, kun kirkonmiehet puuttuivat heidän »avoliittoihinsa« eivätkä halunneet kirkottaa heidän rakastajattariaan; perilliset hermostuivat, kun vanha leski-isä päätti ottaa rakastajattarensa viralliseksi vaimokseen ja laillistaa tämän kanssa siittämänsä lapset.

Ristiriidat kuvastavat kiintoisasti aikakauden yhteiskuntaa. Aikalaiset pyrkivät myös käyttämään juridista tietoa omaksi hyväkseen. Ihmiset ovat olleet rationaalisia ja laskelmoivia silloin kuten nykyäänkin - mutta he ovat toimineet *myös* tunteidensa varassa.

- Toiko tutkimus mukanaan suuria yllätyksiä?

Olin yllätynyt siitä, että on todella kiinnostavia tutkimusaineistoja, joita ei ole juuri käytetty. Esimerkiksi Upsalan tuomiokapitulin arkistosta löytyi pilvin pimein avioliittojuttuja ja seksuaalirikoksia.

Jos olisin tiennyt, että 1500-luvulta on säilynyt niin paljon aineistoa, olisin jättänyt aiemmat vuosisadat vähemmälle huomiolle. Toisaalta varhaisempi keskiaikainen aineisto on ollut tarpeen kokonaiskuvan luomisessa. Kuinka voi selittää tiettyä kehityslinjaa, ellei tunne keskiaikaista taustatilannetta? Tämä on usein ongelmana, kun historiantutkija koettaa jäljittää ilmiöiden keskiaikaisia juuria - ja pohjaa työnsä esimerkiksi 1600-luvun aineistoon.

- Oikeushistorian tutkimus painottuu paljon uudempaan historiaan. Miltä tuntui perehtyä keskiaikaan ja sen tutkimukseen?

Omassa oppiaineessanikin on toki vanhempien aikojen asiantuntijoita, ja lisäksi on ollut antoisaa tutustua historioitsijoihin ja teologeihin, jotka ovat tutkineet samoja aineistoja. Verkostoituminen on ensiarvoisen tärkeää - ja virkistävää!

- Oliko englanniksi väittelemisen itsestäänselvä ratkaisu?

Halusin ilman muuta ottaa osaa kansainväliseen keskusteluun, jota käydään kanonisesta oikeudesta ja avioliitto-oikeudesta Euroopassa. Tämä keskustelu taas on suurelta osin englanninkielistä. Kansainväliset konferenssimatkat ja vastaavat yhteydet ovat totuttaneet kansainvälisiin kuvioihin, joten kirjoitus- ja väittelyprosessi sujui luontevasti.

Suomessa kanoninen oikeus tai keskiajan oikeushistoria kiinnostaa vain kourallista ihmisiä - ulkomaiset esitarkastajat ja vastaväittäjät tekivät prosessista paljon hedelmällisemmän. Tarkoituksenani on aikanaan julkaista väitöskirjan työstetty versio kansainvälisellä kustantajalla. Siksi väittelykappaleet ilmestyivät omakustanteena, eikä teosta toistaiseksi ole myynnissä.

- Miltä nyt tuntuu ja miten tästä eteenpäin?

Olo oli hiukan epätodellinen, kun vuosien työ oli huipentunut väitöspäivän tapahtumiin. Nyt olen kirjoittanut artikkeleita muutamista oikeustapauksista, joita en väitöskirjassa voinut käsitellä perinpohjaisesti. Virkistävää vaihtelua vuosisatojen kehityskulun tutkimiselle!

Tulevaisuuden suuri tutkimushanke on kanonisen oikeuden reseptio keskiajalla. Millaisia väyliä kanoninen oikeus rantautui Ruotsiin? Mitä piirteitä kanonisesta oikeudesta omaksuttiin, mitä jätettiin pois ja miksi? Entä mikä oli kanonisen oikeuden merkitys reformaation jälkeen? Ja miten Ruotsin kehitys vertautuu muuhun Eurooppaan?

Lähikuukaudet on kuitenkin omistettu äitiyslomalle...

Vihkiseremonia. Kuva HYK.

* * *

Teksti: Anu Lahtinen
Kuvitus: Anu Lahtinen ja Helsingin yliopiston kirjasto

ENNEN JANYT
Historian tietosanommat